

podobno. V našem izboru smo seveda upoštevali le tiste pesnike teh smeri (Vivaldi, Pignotti, Porta), ki se še zmerom niso odrekli besedi in njenim pomenskim zvezam. Hkrati pa je treba zapisati, da nova avantgarda kljub silovitosti svojega naskoka na vse »staro«, torej po njenih ocenah v našem času in razmerah nezadostno ni mogla preglasiti pesnikov, ki vztrajajo v formalno že premaganih smereh. Tako moramo najpomembnejša dela iskati tudi v tem povojnem času predvsem med pesniki, za katere se je zdelo, da so svoj opus zaključili že pred dvajsetimi in več leti, pa tudi, na primer, mnogo mlajši Andrea Zanzotto, trenutno eden najplodovitejših italijanskih pesnikov uživa tako med kritiki kot med občinstvom izjemno naklonjenost in ugled, čeprav je v njegovi poeziji čutiti celo nekatere elemente Leopardijeve lirike. Ni izključeno, da ne bodo literarni zgodovinarji čez kako desetletje zapisali, da je bila sedanja nova avantgarda, kot že futurizem, predvsem kulturno gibanje, posebno duhovno in kulturno ozračje, da pa so najpomembnejši pesniki zrasli mimo nje ali pa vsaj, da jih ne gre iskati med tistimi, ki so nepreklicno prisegli zvestobo svojemu avantgardističnemu praporu. Takšna je pač usoda poezije in umetnosti sploh.

Ciril Zlobec

KRONIKA

KNJIZEVNOST

GREGOR STRNIŠA, SAMOROG. S Strniševo dramsko pesnitvijo Samorog* smo v slovenski dramski literaturi dobili novo varianto dramske upodobitve mesta, kar se je po Grumovi Gogi zdelo skorajda nemogoče. Vendar pa je treba takoj pristaviti, da gre pri Samorogu za popolnoma samosvojo upodobitev mesta in da za razliko od Gruma Strniša gotovo ni imel namena upodobiti zgolj specifično varianto malega mesta, pač pa mu je po vsej verjetnosti nastala zaokrožena podoba mesta ob zapletu in razpletu človeških usod in ob razporeditvi oblastniških kategorij, od katerih so posamezne usode odvisne. To hotenje je poleg tematskih in stilnih razlik pogloblitno ločilo med Gogo in Samorogom.

Svoj princip oblikovanja pesniških ciklov z ustvaritvijo situacij in razpoloženja je Strniša prenesel tudi v svojo dramsko pesnitev. Že takoj na začetku razglasi glasnik, da prihajajo nad mesto Berengarjeve vojske in skozi vse nadaljne dogajanje ostane mesto v obroču Berengarjevih suličarjev. To je zunanji element razpoloženja: Berengarjeve vojske imajo funkcijo usode, mesto se sicer upira tem vojskam, vendar vse kaže, da je do njih brez moči. Situacija je torej takšna, da iz tega mesta pravzaprav ni rešitve. Zvezdogled pravi:

Okna ni.
Za večno smo zazidani.

Iz teh razmer ali kakor bi lahko rekli z aktualnejšo terminologijo, iz te danosti se človek lahko rešuje le v fantaziji in sanjah. Vendar tudi to ni pripo-

* Gregor Strniša, Samorog. Založba Obzorja 1967.

ročljivo, saj nad mestom bedi stolp do neba in do pekla, v njem pa krvavi sodnik z rabljem in biriči. V pomoč mu je »ljudski glas«: Pincus, krčmar in krivoprisežnik, ki vedno ugame Bertramove želje in jim po svojih močeh tudi ustreže. Nad mestom ležita senci dveh sežganih deklet, Cecilije in Veronike. Prva je bila obdolžena čarovništva, češ da je bila detomorilka, druga pa, da je ubila svojega fanta.

Kako sta bili dejansko Bertramovi igrači, se s stopnjujočo napetostjo razkriva skozi vso pesnitev. Njuni usodi nekako nakazujeta usodo čiste device Margarite, ki jo Bertram po Pincusovem lažnem pričevanju dobi v svoj stolp. V njeni usodi in preobratu pa je pogloblavitno sporočilo igre. Čista devica Margarita se vda Bertramu, prevrže sum čarovništva na svojo lastno sestro, blazno dvojčico Uršulo, se s tem reši in postane Bertramova žena. Ko jo izpuste iz stolpa, pravi Pincus:

Nič več nima na tem svetu.

Bertram pa mu odgovarja:

Vse na svetu bo imela.

Dvoje nepomirljivih skrajnosti: na eni strani mestni oblastnik, ki vlada in vzdržuje kategorije reda in oblastništva z vsemi sredstvi, na drugi strani pa liriki in fantaziji vdano dekle, ki vse to zavrže, preide v oblastnikov svet in si z izdajo svoje sestre in z vdajo krvavemu sodniku pridobil pravico eksistirati v mestu. Kaj pomeni Bertramu čarovništvo, da z njegovo krinko odstranja ženske iz svojega življenja in z grmadami obvladuje mesto:

Kaj pa je čarovništvo,
če ne samota brez Boga...

Bertram kot zastopnik oblasti, kot oblast hoče imeti v ljudeh boga in to boga po svoji volji, svojega boga. Margarita ga je sprejela s tem, ko je ustregla sodnikovim zahtevam in se dokončno odpovedala svetu svoje lirike in fantazije. Pri tem samo ugotovi:

Ta svet ni lep, ta vek ni zlat...

V takšnem razvoju dogodkov in usod v Strniševi dramski pesnitvi Samorog moramo videti moderno moraliteto: medtem ko bi nam klasična moraliteta pokazala devico Margarito, ki bi vztrajala pri svojem devištvu in pri svojem bogu, liriki in fantaziji in bi zato postala mučenica, pa nam Strniševa anti-moraliteta prikazuje drugačno stisko človeka, značilno za naš čas: človek je iz mesa in krvi, pa tudi iz sanj, samo bolj iz prvega. Ie življenjski mehanizem je takšen, da ti daje možnost eksistence, če izpolniš svojo samoto s splošno veljavnim bogom. To je kruta podoba naše resničnosti.

Posebno pozornost zasluži tudi kompozicija Strniševega dramskega organizma. Že iz Strniševe poezije smo vajeni na formalno in tematsko natančno zaokrožene sklope, kar velja tudi za njegovo dramo, ki je zgrajena celo po klasičnih zakonitostih enotnosti časa, kraja in dejanja. Čas dogajanja: večer, noč, jutro. Kraj dogajanja: sredi srednjeveškega mesta, okoli stolpa, v prerezu

nekaterih bivališč. Zgodba poteka kljub nekaterim pesniškim in dekorativnim odmikom v stopnjujoči se napetosti: konec prvega dejanja zapro Margarito, obtoženo čarovništva, konec drugega dejanja se Margarita preda Bertramu in v tretjem dejanju se Margaritina usoda preusmeri z njenim predlogom, naj bi sezgali njeno sestro, blazno Uršulo, kar se ob koncu tudi zgodi. Posamezne stopnje v razvoju tega dogajanja pa je pesnik opremil z značilnimi, bolj ali manj ustreznimi pesniškimi intermezzi, ki vnašajo v ta kruti svet resničnosti nekaj lirično fantazijske sprostitve, v tem smislu je zelo značilna Margaritina Pesem o ptičji deželi v prvem dejanju, prav tako so značilne štiri pesmi z naslovom Sanje o svetu. V uprizoritvi celotnega besedila bi bilo verjetno teh pesmi odločno preveč, njihova funkcija ne bi bila več ustvarjanje duhovnega protipola stvarnemu, ampak bi se prelevila v zameglitev že tako baročno slikovito podane idejne poante. Precej teh pesmi izzveni dokaj nejasno v nasprotju z logičnim in smiselnim dogajanjem, podanim v dialogih. Tako natančno podana podoba srednjeveškega mesta daje misliti, da je Strniša napisal svojega Samoroga po določenih srednjeveških nemških virih, bodisi pesniških ali zgodovinskih kronikah, zelo funkcionalno pa je vključil v svojo pesnitev na nekaterih mestih izraz in duha ljudske poezije. Ampak to so sestavine postranskega pomena. Zelo pomembno pa je, da je Strniša s Samorogom ustvaril dragoceno pesniško in dramsko umetnino, katere pomen lahko vidimo že danes tako v primerjavi s sodobno slovensko dramsko ustvarjalnostjo kakor v primerjavi z vso dosedanjjo slovensko dramatikjo. In zato bi bilo prav, da bi svoje nesporne umetniške lastnosti čim prej potrdila na odru.

France Vurnik

LIKOVNA UMETNOST

SLIKE FRANCETA PERSINA. Od petinpetdesetega leta dalje se namesto avantgardnega likovnega izraza v svetu uvrščajo težnje, ki se zaradi specifičnega obravnavanja novodobnega urbanega pejzaža, človeške figure in njene dejavnosti v njem združujejo pod nazivi novi realizem, nova figuratika, pop-art. Čeprav gre za fenomen, ki ga v svetu likovni teoretiki in sistematiki imensko, časovno in krajevno točneje opredeljujejo (pop-art ima na primer v svoji evropski domovini, Angliji tri točno razmejene struje, spet drugačnega izvora je v Ameriki, in to v New Yorku, Kaliforniji ali v Kanadi), je njegov prodor v slovenski prostor silno šibak, da o kaki hkratni pojavnosti sploh ne moremo posebej govoriti. Vzroki za to pač tiče — če naštejemo samo glavne in neposredne — v specifičnem, žal, preveč tradicionalističnem odnosu umetnika, likovnega izpovedovalca do občinstva, ki mu ga ni uspelo premakniti v sfero abstraktnega mišljenja razen toliko, da mu je pričaral neko estetsko, tudi brezvsebinsko razpoloženje, ga sedaj, ko je občinstvo nanj navadil, vztrajno goji dalje, in se torej boji občinstvo izpustiti, se pravi presenetiti z novim, kar zasleduje občutljivega likovnika iz dneva v dan. Kdo in kako bi moral v takem pomembnem trenutku podpreti likovnika, da opusti svojo maniro, pristajanje na konvencijo zaradi golega materialnega obstoja — o tem nima smisla na tem mestu znova ponavljati.